

Hazırlayan: Ela ULUATAM *(Uzman Yardımcısı)*
AB Proje Geliştirme ve İzleme Müdürlüğü

NABUCCO
Doğalgaz Boru Hattı Projesi sürecinin neresindeyiz?

Yaratacağı binlerce iş olanağı ve Türk firmalarının da fiilen katılabileceği ihaleler aracılığıyla yapılacak milyarlarca euroluk yatırım gibi akla ilk gelen doğrudan ekonomik kazanımlar bir yana, **Nabucco Projesi'nin gerek Türkiye, gerekse Avrupa açısından stratejik önemi var.** Ne var ki, birtakım pratik uygulama güçlükleri ve darboğazlar giderilmiş değil.

Ankara'da Türkiye, Avusturya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya başbakanları ile Avrupa Komisyonu Başkanı tarafından 13 Temmuz 2009'da Hükümetlerarası Anlaşmaya atılan imzalarla Türkiye ve Avrupa enerji gündeminde yepyeni bir sayfa açıldı: Nabucco Doğalgaz Boru Hattı Projesi.

Geçtiğimiz günlerde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin İran'a yaptırımlar içeren karar tasarısını Türkiye ve Brezilya'nın "hayır" oyuna rağmen kabul etmesi, Nabucco gibi Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlamayı hedefleyen dev projelerin gaz tedarik kaynakları açısından tekrar gündeme getiriyor. İran, çok fazla vurgulanmamakla birlikte, Nabucco Doğalgaz Boru Hattı'nı beslemesi muhtemel doğalgaz kaynakları arasında gösteriliyor. Dolayısıyla, uluslararası arenada bu ülkeyle olan ilişkilerin gerilmesi, Nabucco Projesi açısından İran gazının kullanımı hususunda soru işaretleri oluşturuyor.

NABUCCO DOĞAL BORU HATTI PROJESİ

Adını Verdi'nin Babil Kralı II. Nebukadnezar için yazdığı operadan alan Nabucco Doğalgaz Boru Hattı Projesi, Hazar Denizi ve Irak doğalgazını Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırmayı amaçlıyor. Yaklaşık 3 bin 300 kilometre uzunluğundaki ve toplam kapasitesi 31 milyar metre küp olacak boru hattı, Türkiye'nin Doğu ve/veya Güney Doğu'da belirlenmiş üç noktadan birinden ya da her birinden başlayıp, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan'dan geçerek Avusturya'da Baumgarten Doğalgaz Dağıtım Merkezi'ne ulaşacak. Hâlihazırdaki güzergâha göre boru hattının 2 bin kilometresi Türkiye'den geçecek ve kademeli inşaatına 2011 yılında başlanacak. Buna göre, ilk gaz akışı 2014 yılında gerçekleşecek.

Proje, BOTAŞ (Türkiye), Bulgargaz (Bulgaristan), MOL (Macaristan), OMV (Avusturya), Transgaz (Romanya) ve 2008 yılında projeye dâhil olan RWE Midstream'in (Almanya) eşit oranlı ortaklığı ile kurulan Avusturya merkezli Nabucco Gas Pipeline International GmbH (NIC) tarafından yürütülüyor.

2004-2007 yılları arasındaki ilk çalışmalarda tahmini yatırım bütçesinin 4,6 milyar euro olması öngörülen projenin yatırım maliyeti, dünya emtia piyasalarındaki dalgalanmalar ve projenin geliştirilmesiyle şu anda 8 milyar euro civarında. Irak başta olmak üzere Ortadoğu'nun olası arz kaynaklarının da projeye dâhil edilmesiyle bu rakamın 12 milyar euroyu bulabileceği öngörülüyor.

NABUCCO NEDEN ÖNEMLİ?

Yaratacağı binlerce iş olanağı ve Türk firmalarının da fiilen katılabileceği ihaleler aracılığıyla yapılacak milyarlarca euroluk yatırım gibi akla ilk gelen doğrudan ekonomik kazanımlar bir yana, Nabucco Projesi'nin gerek Türkiye, gerekse Avrupa açısından stratejik önemi var. Türkiye son yıllarda Asya ve Avrupa arasında enerji arz ve talebini birbirine bağlayacak doğal bir enerji merkezi (energy hub) konumunda olduğunu her platformda dile getiriyor. Ülkenin jeopolitik konumunun da buna son derece elverişli olması bu isteğin, doğru politikalar uygulandığı takdirde yakın gelecekte gerçekleşebileceğini gösteriyor. Türkiye'nin enerji alanında kilit bir konuma gelmesi, iktisadi ve siyasi anlamda söz sahibi bir bölgesel güce dönüşme sürecini de hızlandıracak. Nabucco, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Hattı'nın faaliyete geçmesinden sonra enerji köprüsü olma yönünde atılmış ikinci büyük adımı teşkil edecek. Bununla birlikte, Nabucco Projesi'nin Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) müzakere sürecinin özellikle "enerji faslı" üzerinde de olumlu etkisi olacağı yönünde değerlendirmeler söz ko-

nusu. Hükümetlerarası Anlaşma imza töreninde, Avrupa Komisyonu Başkanı Barroso'nun da, Nabucco'nun Türkiye ve AB arasında yeni bir dönem açacağını belirtmesi bu değerlendirmeyi güçlendiriyor. Ancak, bugüne kadar bu değerlendirmeyi doğrulayacak bir somut gelişme olmadı.

AB'nin devamlı büyüyen petrol ve doğalgaz kullanımı, bu kalemlerde Rus kaynaklarına zaten yüksek olan bağımlılığını daha da artırıyor. Hâlihazırda AB, doğalgaz ithalatının % 50'sini, petrol ithalatının ise % 30'unu Rusya'dan gerçekleştiriyor. (1)

Rusya doğalgaz ihracatının % 80'inden fazlasını ise AB'ye yapıyor. Rusya ve Ukrayna arasındaki ihtilaf sırasında Batı Avrupa'ya doğal gaz arzı üçte bir oranında azaldı ve 2006-2007 kışında Rusya ve Belarus, 2006-2007 kışında ise Rusya ve Ukrayna arasındaki ihtilaflara bağlı olarak yaşanan doğal gaz kesintileri, arz güvenliği konusunda AB'nin hassasiyetini daha da artırdı. Avrupa enerji politikasının dış boyutunu Avrupa'nın Doğu'daki komşularına doğru güçlendirme başlığı altında sürdürülen Avrupa-Rus enerji ilişkilerinin hâlâ çok sağlam temellere oturmadığı en son 2008-2009 Rus-Ukrayna doğalgaz krizinde bir kez daha ortaya çıktı. Ukrayna devleti ve Rus doğalgaz şirketi Gazprom arasındaki gaz fiyatı, tedariki ve taşınması konularındaki anlaşmazlıklar sonucunda 18 Avrupa ülkesi günlerce gazsız kaldı. (2)

Söz konusu bağımlılığı azaltmak ve enerji arz güvenliği ve çeşitliliğini sağlamak için Avrupa Birliği, Trans-Avrupa Enerji Ağları kapsamında yeni kaynak arayışına girdi. Bunların arasında Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı da önemli bir kaynak olacaktır.

> Türkiye'nin iç pazarında 2013 yılından itibaren oluşabilecek **doğalgaz arz açığını önlemeye yönelik** olarak Nabucco'dan taşınacak doğalgazdan talep ettiği % 15'lik miktar konusunda AB ile görüş ayrılığı hâlâ devam ediyor.

NABUCCO İÇİN KAYNAK TARTIŞMALARI VE İRAN

Nabucco, bazı kesimler tarafından "hattın işletilmesi için yeterli kaynak bulunamaması" ile eleştiriliyor. Projeyi oluşturan tarafların henüz herhangi bir ülkeyle bir arz anlaşması imzalamamış olması da bu endişeyi güçlendiriyor. Ancak doğalgaz tedariki konusunda sürdürülen görüşmeler ve kaynak sağlayabilecek birçok ülkenin projeye dâhil olma isteklerini ifade eden açıklamalar, bu endişelerin önümüzdeki dönemde giderilebileceği ümidini veriyor.

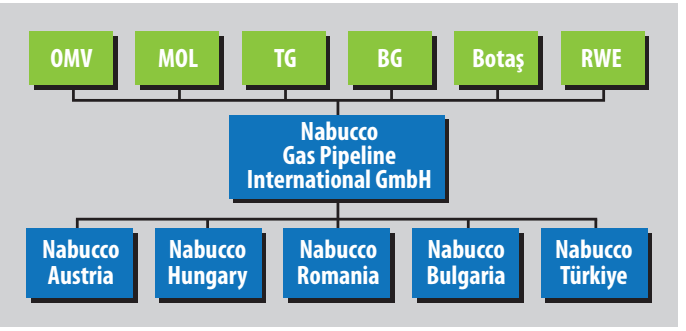
Nabucco'nun en gerçekçi ve güçlü gaz kaynakları arasında Irak ve Azerbaycan yer alıyor. 7 Haziran 2010 tarihinde Türkiye ile Azerbaycan arasında doğalgaz konusunda imzalanan anlaşmalar arasında, Azerbaycan Şahdeniz Faz II sahasından Türkiye'ye doğalgaz temininin de yer alması, Nabucco başta olmak üzere Türkiye'den Avrupa'ya doğalgaz taşınmasını somutlaştıran bir adım olarak da değerlendiriliyor.

AB nezdinde sahip olduğu doğalgaz tekelini kaybetmek istemeyen Rusya'nın liderliğinde kimi Doğu Avrupa ülkelerinin de paydaşları arasında yer aldığı Güney Akım Projesi'ni savunanlar tarafından yukarıda da bahsi geçen "kaynak yokluğu" konusu sık sık gündeme getiriliyor. Ancak söz konusu projeler birbirlerinin "pazar" anlamında rakibi değil tamamlayıcısı konumunda. Kaynak anlamında ise bir dereceye kadar rekabet söz konusu. Rekabet daha çok Türkmen doğalgazı etrafında ortaya çıkıyor. Ancak gerek Rusya'nın Orta Asya ülkelerine uyguladığı yumuşak güç (soft power), gerek Hazar Denizi'nin tartışmalı statüsü, gerekse Türkmenlerin gaz arama ve üretim sektöründe acilen ihtiyaç duyduğu büyük ölçekli yatırımlar gibi sorunlar, bu rekabetin aslında yapay olduğunu ortaya koyuyor. Türkmenistan'da mevcut olan muazzam doğalgaz kaynakları, hâlihazırdaki teknik altyapı yetersizliği ve Türkmenlerin özellikle Hazar Denizi'nin kıyıya yakın (onshore) kısımlarındaki kaynakları yabancı yatırımcılara açmaya sıcak bakmamaları sebebiyle henüz istenilen seviyelerde değerlendirilemiyor. (3) Bunun yanı sıra Türkmenistan'ın, Rusya Federasyonu ve Çin ile imzaladığı anlaşmalarla bu ülkelere yakın gelecekte önemli miktarlarda gaz sevk edileceği taahhüt edildi. Bu sözleşmelerin gereğini yerine getirmek için gerekli yatırımın bir an önce yapılması gerekiyor. Başka bir deyişle endişe duyulması gereken husus, Türkmen doğalgazının yetersizliği değil, onun arama ve üretim sürecindeki belirsizlik.

Nabucco'nun diğer potansiyel kaynakları arasında ise İran, Mısır ve Katar yer alıyor. Ne var ki AB bir yandan İran konusunda uluslararası yaptırımları gerekçe göstererek Nabucco'nun potansiyel kaynakları arasında anarken oldukça ihtiyatlı davranıyor, diğer taraftan AB'nin en önemli ve büyük petrol ve gaz şirketleri İran ile ikili anlaşmalar yoluyla Türkiye üzerinden Avrupa'ya gaz tedariki sağlamaya çalışıyor. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, İran'a yeni yaptırımlar getiren 1929 (2010) sayılı karar tasarısının 9 Haziran 2010 tarihinde kabul etmesi de bu kaynağın kullanımında soru işaretleri oluşturuyor.

2015 yılı itibarıyla dünya doğalgaz üretiminin % 16'sını gerçekleştirmesi öngörülen İran'ın, Rusya'dan sonra dünyanın en büyük ikinci gaz rezervine sahip olması, İran'ı proje için görmezden gelinemeyecek kadar önemli bir konumda tutmakta. Dünya doğalgaz rezervlerinin % 15'ini elinde bulunduran ve Rusya ile İran'dan sonra dünyanın en büyük üçüncü rezervine sahip Katar ile Türkiye arasında geçtiğimiz yıl imzala-

nan mutabakat zaptı ile bu ülkenin projeye katılımı konusunda somut ilerlemeler kaydedilmiştir. Bununla beraber Arap yetkililerin açıklamaları, Mısır doğalgazının Suriye üzerinden bir besleme hattı aracılığıyla projeye dâhil edilmesinin bu ülkeler açısından büyük önem taşıdığını ortaya koyuyor.

Nabucco'nun kamuoyuna açıklanan açık sezon (open season) ön-talep toplulaştırması [4], projeye duyulan ihtiyacı gözler önüne serdi. Boru hattına, kapasitesinden çok daha fazla doğalgaz taşıtma talebi gelmesi kimi çevrelerin bu konuda dile getirdiği endişeyi büyük ölçüde giderdi. Açık Sezon işleminin bu senenin sonunda fiilen başlaması ve altı ay içinde tamamlanması öngörülüyor. Buna göre ilk adımda, toplam sevkiyat kapasitesinin yarısı (15 milyar metre küp) proje ortakları ve ilgili firmalara teklif edilecek. İkinci aşamada ise kapasitenin diğer yarısı proje ortağı olmayan üçüncü kişilere aynı koşullar ve şeffaflıkta teklif edilecek. Bu süreçte tüm piyasa oyuncuları NIC'le uzun vadeli sözleşme yapma olanağına sahip olacak. [5]

Ne var ki, birtakım pratik uygulama güçlükleri ve darboğazlar giderilmiş değil. Bunların en başında, AB'ye üye ülkelerin, Avrupa çıkarına olan Nabucco için doğrudan rekabet teşkil edebilecek bazı projelerde Rusya ile ikili anlaşmalar yapması geliyor. Bu sorunlardan bir diğeri ise, Türkiye'nin iç pazarında 2013 yılından itibaren oluşabilecek doğalgaz arz açığını önlemeye yönelik olarak Nabucco'dan taşınacak doğalgazdan talep ettiği % 15'lik miktar (offtake provision) konusunda AB ile hala görüş ayrılığının devam etmesi.

FİNANSMAN

Projenin büyüklüğü, finansmanın birden çok kaynaktan sağlanması gerekliliğini doğuruyor. NIC'e ortak firmaların sermaye katkılarıyla projenin maliyetinin % 30'unun karşılanması planlanıyor. Geriye kalan % 70'in ise ihracat kredi kuruluşları, kalkınma bankaları, ulusal ve uluslararası ticari bankalar ve özel fon kuruluşlarından alınacak uygun faizli kredilerle finanse edilmesi öngörülüyor. AB'nin, fizibilite ve ön-mühendislik çalışmaları için 200 milyon euroluk hibe sağladığı, resmi olarak dört öncelikli altyapı projesinden biri olan ve Avrupa Birliği nezdinde Nabucco koordinatörü atanan projede, hissedar ülkelerin doğrudan finansman garantörlüğü üstlenmesi de olasılıklar arasında.

SÜRECİN NERESİNDEYİZ?

- Şubat 2002'de BOTAŞ'ın girişimi ile Bulgargaz, Transgaz ve OMV ile bir doğalgaz boru hattı kurulması için görüşmeler başladı.
- Ekim 2002'de BOTAŞ, Bulgargaz, MOL, OMV ve Transgaz arasında İşbirliği Anlaşması imzalandı.
- Aralık 2003'de Avrupa Komisyonuyla Hibe Anlaşması imzalandı.
- 2004'te Nabucco Gas Pipeline International Company (NIC) kuruldu.
- 2004 yılında ortaklarca projeyle ilgili mühendislik, inşaat, finansman gibi konuları detaylı bir biçimde ele alan Ortaklık Anlaşması imzalandı.
- Şubat 2008'de RWE Midstream GmbH Şirketi resmi olarak Nabucco Projesi'nin 6. ortağı oldu.
- Hükümetlerarası Anlaşma 13 Temmuz 2009'da Ankara'da imzalanıp, Mart 2010'a kadar tüm ulusal parlamentolar tarafından onaylandı.
- 2010 yılında boru hattının geliştirilmesi, yapımı, işletimi, bakımı ve idamesinden sorumlu olacak Nabucco Yerel Şirketleri (NNC) Avusturya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya'da kurulmuş olup Türkiye'de de sürecin önümüzdeki günlerde tamamlanması öngörülüyor.
- Boru hattının inşasına 211'de başlanıp 2016'da tamamlanacak.
- İlk doğalgaz akışı 2014 sonundan itibaren sağlanacak.

DİP NOTLAR:

1) *Eurostat ve BP Statistical Review of World Energy*

2) *http:/www.reuters.com/article/idUKTRE5062Q20090107?sp=true*

3) *Barysch, K. "Should the Nabucco pipeline be shelved?", Centre for European Reform, 5 Mayıs 2010.*

4) *Açık sezon, doğalgaz üreticilerinin boru hattına ne kadar kapasite alacaklarına yönelik tekliflerini sundukları süreç olarak tanımlanmaktadır.*

5) *www.nabucco-pipeline.com*